

VISOKA POSLOVNA ŠKOLA STRUKOVNIH STUDIJA NOVI SAD

MENADŽMENT U SPOLJNOJ TRGOVINI

VISOKA POSLOVNA ŠKOLA STRUKOVNIH STUDIJA NOVI SAD

SPOLJNOTRGOVINSKA MREŽA

SPOLJNOTRGOVINSKA MREŽA ZELJE, u širem smislu čine je spoljnotrgovinska mreža nacionalne teritorije kao i mreža razvijena u inostranstvu sa ciljem unapređenja spoljne trgovine.

UČESNIKE U SPOLJNOTRGOVINSKIM POSLOVIMA možemo podeliti u dve velike grupe:

1. Direktni ili neposredni učesnici
2. Indirektni ili posredni učesnici

DIREKTNI ILI NEPOSREDNI UČESNICI su preduzeća iz raznih sketora privred eregistrovana na nacionalnoj teritoriji sa pravom obavljanja spoljnotrgovinskih poslova. Moraju se pridržavati propisa i režima delovanja koje nameću nadležne državne institucije, a zatim i propisa ostalih nadležnih institucija (ako je zemlja članica nadnacionalnih institucija).

INDIREKTNIL I POSREDNI UČESNICI su takođe brojni, to su razne državne, nedržavne i nadnacionalne institucije nadležne za sektor ekonomskih odnosa sa inostranstvom.

SPOLJNOTRGOVINSKA MREŽA ZEMLJA u užem smislu čine je samo neposredni učesnici registrovani za obavljanje spoljnotrgovinskih poslova na teritoriji domaće zemlje kao i predzeća koja su domaća pravna ili fizička lica osnovala u inostranstvu.

DIREKTNI (NEPOSREDNI) UČESNICI U SPOLJNOTRGOVINSKOM POSLOVANJU

U spoljnoj trgovini učestvuju kako proizvodna tako i trgovačka preduzeća iz dve ili više zemalja koja se **SA STANOVIŠTA VLASNIŠTVA** mogu svrstati u:

- Privatna preduzeća
- Državna preduzeća
- Zadružna preduzeća
- Mešovita preduzeća.

Ako se posmatra **NAČIN NA KOJI SE OBEZBEĐUJE KAPITAL ZA OSNIVANJE I RAD PREDUZEĆA, KAO I OBLIK NJIHOVOG ORGANIZOVANJA**, u spoljnotrgovinskim transakcijama mogu učestvovati:

- Jednopersonalna i porodična preduzeća
- Ortačka društva
- Komanditna društva
- Akcionarska društva
- Društva sa ograničenom odgovornošću

U spoljnotrgovinskom poslu izvoznici i uvoznici se se susreću sa raznim inostranim partnerima.

ZA IZVONIKA JE VAŽNO da li će strani kupac moći da izvrši svoju obavezu plaćanja u ugovorenom roku

ZA UVOZNIKA JE VEŽNO da li će strani prodavac izvršiti isporuku plaćene robe u ugovorenom roku.

Izmirenje ovih obaveza zavisi od boniteta, renomea i poslovne sposobnosti stranog partnera.

Upravo su to razlozi zbog kojih prilikom pregovaranja i zaključenja izvozno uvoznog posla treba imati u vidu oblik i vrstu inostranog preduzeća sa kojim se posao zaključuje.

Razvoj trgovine zahtevao je koncentrisanje kapitala radi preduzimanja trgovačkih poduhvata. Kako se kapital za trgovačka društva sakupljao na razne načine nastale su brojne forme trgovačkih društava. Vremenom su se ova društva pored trgovine bavila i proizvodnom delatnošću i uslugama.

Pomenuta **TRGOVAČKA DRUŠTVA** se mogu podeliti na:

1. Društva lica
2. Društva kapitala
3. Hibridna društva.

DRUŠTVA LICA se osnivaju odlukom ili ugovoro i za osnivanje ovih društava nije neophodan osnivački kapital iako se on definiše. Iz društva se ne može istupiti bez saglasnosti svih ostalih članova društva. Društvom upravljaju svi članovi društva, odgovorni su za poslovanje društva celokupnom svojom imovinom, U ovaj oblik društva ubrajamo jednopersonalna, porodična preduzeća i ortačka društva.

DRUŠTVA KAPITALA osnivaju se osnivačkim aktom i imaju statut. Zahteva se minimalni osnivački ulog. Članovi društva za obaveze društva odgovaraju do visine svojih uloga. Udeo člana društva se može prenositi bez saglasnosti ostalih članova. Akcionarsko društvo je najbolji primer društva kapitala.

HIBRIDNO DRUŠTVO ima osobine i društva lica i društva kapitala. To su komanditna društva i društva sa ograničenom odgovornošću.

U SPOLJNOJ TROGIVINI NAJVEĆU ULOGU IMAJU AKCIONARSKA DRUŠTVA I DRUŠTVA SA OGRNAIČENOM ODGOVORNOŠĆU, dok u manjoj meri se pojavljuju jednopersonalne i porodične firme, ortačka i komanditna društva.

INDIREKTNI (POSREDNI) UČESNICI U SPOLJNOTRGOVINSKOM POSLOVANJU

To su svi nezavisni akteri koji nisu registrovani za obavljanje spoljnotrgovinske delatnosti. Oni predstavljaju logističku podršku spoljnotrgovinskoj delatnosti. Ova preduzeća se angažuju u fazi realizacije spoljnotrgovinskog posla ali po pravilu ne učestvuju u fazi pregovaranja, pronalaženja stranog partnera i zaključenja ugovora. Tu spadaju:

- **Uslužna preduzeća** koja se bave marketignom, istraživanjem tržišta i procenom biniteta ino partnera
- Preduzeća regostrovana za **saobraćajnu delatnost** neophodna za međunarodni transport robe
- **Špediterska preduzeća** koja imaju zadatak da se brinu o otpremi, carinjenju i dopremi robe, kao i brigom o robi tokom procesa isporuke
- Preduzeća koja se bave **skldišnim poslovima** i čuvanjem robe
- Razni trgovački posrednici koji ne učestvuju direktno u spoljnotrgovinskim operacijama tzv. **ZASTUPNICI**
- **Poslovne banke**
- **Banke garanti** koje obezbeđuju sigurnost naplate u međunarodnim transakcijama
- **Osiguravajuće kompanije**
- **Instituti i istražviački centri** za atestiranje, kontrolu materijala, kontrolu kvaliteta robe kontola pogodnosi proizvoa za određenu upotrebu i sl.

MEĐUNARODNA ŠPEDIČIJA

Međunarodnom špedicijom se mogu baviti preduzeća koja su upisana u sudski registar za obavljanje ove vrste usluga.

ULOGA ŠPEDITERA je veoma kompleksa i složena i sastoji se u organizaciji i praćenju robe od mesta njene otpreme do ugovorenog mesta isporuke. Roba mora stići do primaoca neoštećena u predvišenim rokovima i uz minimalne troškove otpremanja.

MEĐUNARODNI ŠPEDITER je preduzeće koje se isključivo bavi poslovima špedicije i koje **deluje u svoje ime a za račun svog komitenta** tj. Nalogodavca (izvoznika ili uvoznika).

UGOVOR O ŠPEDIJI je komisioni ugoro i zaključuje se između **NALOGODAVCA** (izovnik ili uvoznik) i **ŠPEDITERA** u pisanoj formi. **ŠPEDITER SE OBAVEZUJE da će U SVOJE IME A ZA RAČUN SVOG KOMITENTA** (nalogodavca) učiniti sve potrebne radnje radi dopreme ili otpreme robe i da zaključi sve potrebne ugovore radi otpreme tj. Dopreme robe po osnovu izovnog ili uvoznog posla koji je komitent prethodno ugovorio.

IZVONI POSAO – otprema robe

UVOZNI POSAO – doprema robe

Špediter ima pravo da naplati ugovorenu cenu tj. **ŠPEDITERSKU TARIFU** kao i naplatu svih troškova koji su nastali prilikom otpreme tj. Dopreme robe.

AKTIVNOSTI KOJE OBAVLJA ŠPEDITER IZVOZNIKA/UVOZNIKA

- Nadgleda kvantitativni pregled i otpremu/dopremu robe
- Nadgleda njenu predaju vozaču
- Angažuje transportno sredstvo i vozača
- Prati šta se dešava sa robom u transportu
- Osigurava robu
- Smešta robu u skladište
- Obezbeđuje uslove za brzo i efikasno uvozno/izvozno carinjenje
- Često špediterske kuće raspolažu sopstvenim voznim parkom
- Korespondencija sa nalogodavcem (obaveštava ga o realizaciji posla i postupa po njegovim uputstvima)

Pored špediterske tarife koja nastaje po osnovu osnovne špediterske usluge, komitent tj. Nalogodavac posla će biti u obavezi da plati i troškove angažovanja svih ostalih aktera čije je učešće neophodno u lancu isporuke (vozarina, osiguranje, skladištenje, kontrola kvaliteta, sortiranje, troškovi carinjenja i dr.).

Plaćanje/naplata ostalih troškova koji nastaju pri otpremi/dopremi robe i realizaciji spoljnotrgovničkog posla:

- Špediter možda vršiti sva plaćanja sopstvenim sredstvima, a nakon realizacije posla naplatiti sve troškove i kamatu od nalogodavca
- Špediter može tražiti avans od nalogodavca, tj. Deo sredstava . Deo sopstvenih sredstava će naplatiti od nalogodavca po okončanju posla uz pripadajuću kamatu.
- Nalogodavac vrši sva plaćanja u vezi sa otpremom/dopremom robe.

NALOGODAVAC JE OBAVEZAN da dostavi na vreme svom špediteru detaljno uputstvo o otpremi/dopremi robe po kom će špediter postupiti.

DISPOZICIJA – uputstvo o otpremi/dopremi robe. Ukoliko nalogodavac u dispoziciji ne navede prevozno sredstvo i put kojim će se roba prevoziti podrazumeva se da će to učiniti špediter koji će izabrati najpovoljniju varijantu za svog nalogodavca.

INSTRADICIJA – predstavlja izbor najpovoljnijeg puta, kombinaciju i odabir prevoznih sredstava, načina transporta u skladu sa vrstom robe koji vrši međunarodni špediter.

BROJ POZICIJE – primljene dispozicije špediter evidentira u svojoj evidenciji, **POZICIONOJ KNJIZI**, i svaka dispozicija pri tom dobija svoj broj. Prema ovom broju špediter će do okončanja posla moći da prati i povezuje sva dokumenta koja stižu a vezana su za konkretnu dispoziciju. Poslovna korespondencija se takođe uvek vezuje za pozicioni broj.

Međunarodni špediter će pri realizaciji posla i efikasnog transfera robe od mesta otpreme do njenog konačnog odredišta zaključiti sledeće najvažnije ugovore:

- Ugovor o prevozu robe
- Ugovor o utovaru, pretovaru, sortivanju, pakovanju, kontroli kvaliteta
- Ugovor o uskladištenju robe
- Ugovor o osiguranju robe

REFAKCIJA je povlastica koju međunarodni špediteri mogu obezbediti za svoje nalogodavce. **Refakcije odobravaju prevoznici najčešće kada su angažovani za prevoz veće količine robe.** Odobravaju ih špediterima sa kojima ugovaraju prevoz robe. Ugovaraju se u procentualnom iznosu od plaćene vozarine i progresivnog su karaktera. Po završenom prevozu deo vrednosti refakcije oko $\frac{1}{4}$ pripada špediteru, dok deo od $\frac{3}{4}$ pripada nalogodavcu. O obračunu i naplati refakcije se brine špediter.

Međunarodna špedicija ima veliku ulogu u organizovanju **TRANZITNOG PREVOZA**, odnosno prevoza robe koja na svom putu od mesta otpreme do odredišta prolazi kroz našu zemlju. Pri tom roba može biti u:

DIREKTNOM TRANZITU– roba se prevozi jednim prevoznim sredstvom ali se tokom tog puta u zemlji tranzita zaustavlja zbog same prirode robe i usputnih formalnosti, pri čemu će usluge špeditera prema inostranom nalogodavcu zavisi prvenstveno od prirode robe

INDIREKTNOM TRANZITU – koji zahteva veći broj prevoznih sredstava, dolazi do pretovara robe u zemlji tranzita tako da špediter inostranog nalogodavca ima obavezu da izvrši istovar, skladištenje, utovar na novo prevozno sredstvo, izbor novog prevoznog sredstva, carinske formalnosti i čitav niz drugih radnji koje zavise od dispozicije i prirode robe u tranzitu.

NEKE OD OBAVEZA ŠPEDITERA:

- Redovno obaveštavanje nalogodavca o odvijanju ugovorenog posla
- Uredno dostavljanje svih dokumenata
- Odgovara za eventualnu štetu koja je nastala njegovom krivicom
- Odgovara za izbor aktera u poslu ali ne i za štetu koju oni prouzrokuju
- Preuzima sve potrebne korake kako bi obezbedio pravo na nadoknadu štete svome nalogodavcu.

Jelena Damnjanović, PhD
Novi Sad School of Business

jdamnjanovic5@gmail.com

Biljana Stankov, PhD
Novi Sad School of Business

bilja.l.stankov@gmail.com